

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ερμηνεία του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου

Ενότητα: 4

Χρήστος Καρακόλης

Τμήμα Θεολογίας

1.	a.....	5
2.	b.....	6
3.	c.....	11

1. a

13,1-20: Στο τελευταίο δείπνο πριν από το Πάθος ο Ιησούς πλένει τα πόδια των μαθητών του, κάμπτει τις αντιρρήσεις του Πέτρου λέγοντας ότι όποιος δεν δεχτεί να τον πλύνει δεν έχει θέση κοντά του, και προλέγει την προδοσία του Ιούδα.

13,1: Το τελευταίο δείπνο του Ιησού και των μαθητών στο Ιω. δεν είναι το πασχάλιο, που λάμβανε χώρα την παραμονή της εβραϊκής εορτής του Πάσχα, αλλά ένα κοινό δείπνο, το οποίο πραγματοποιείται το βράδυ της προπαραμονής του Πάσχα./ Ο Ιησούς γνωρίζει τα πάντα και επομένως και το πότε πλησιάζει η ώρα της επιστροφής στον Πατέρα του. Ως εκ τούτου η πορεία του προς τον θάνατο έχει καθαρά εκούσιο χαρακτήρα, αφού, αν ήθελε, θα μπορούσε με βάση τη γνώση του αυτήν να ενεργήσει έτσι, ώστε να αποφύγει τη σύλληψη και τη θανάτωσή του. 3: Η πληροφορία αυτή φανερώνει το μέγεθος της ταπείνωσης και της αγάπης του Ιησού που εκδηλώνονται μέσω της εκ μέρους του νίψης των ποδιών των μαθητών του. 4-5: Πρόκειται για εργασία που έκαναν οι δούλοι. 6: Ο Σίμων Πέτρος αντιλαμβάνεται την ανατροπή της ιεραρχίας που συνεπάγεται η πράξη του Ιησού και αρνείται να συμμορφωθεί από σεβασμό προς αυτόν. 7: «αργότερα»: μετά την έλευση του Παρακλήτου, ο οποίος θα ερμηνεύσει όλα όσα είπε και έπραξε ο Ιησούς (βλ. 14,26). 8: Μόνον όποιος δέχεται απροϋπόθετα τη διακονία του Ιησού μπορεί πραγματικά να ανήκει σε αυτόν. Η διακονία αυτή περιλαμβάνει και τον σταυρικό θάνατο του αναμάρτητου Ιησού για την άρση των αμαρτιών του κόσμου (βλ. 1,29). 10: Όποιος πιστεύει στον Ιησού δεν έχει ανάγκη από τους τελετουργικούς καθαρμούς των Ιουδαίων, για να είναι καθαρός, διότι πλέον η εσωτερική καθαρότητα προέρχεται από τον ίδιο τον Ιησού. 12-16: Εάν ο Ιησούς, που είναι πολύ ανώτερος από τους μαθητές του, έπλυνε τα πόδια τους, πολύ περισσότερο θα πρέπει οι μαθητές να πλύνουν ο ένας τα πόδια του άλλου, αφού είναι ίσοι μεταξύ τους και κανένας τους δεν υπερέχει έναντι των άλλων. 20: Όπως οι μαθητές έκαναν δεκτή τη διακονία του Ιησού, έτσι πρέπει και όλοι οι άνθρωποι να δέχονται τη διακονία των μαθητών και απεσταλμένων του Ιησού, διότι τότε είναι σαν να να δέχονται τον ίδιο τον Ιησού.

13,21-30: Ο Ιησούς προλέγει ότι ένας από τους μαθητές του θα τον προδώσει, χωρίς όμως να αποκαλύψει την ταυτότητά του. Σε σχετική ερώτηση του αγαπημένου μαθητή παραπέμπει έμμεσα στον Ιούδα, ο οποίος παρακινούμενος από τον σατανά σπεύδει να υλοποιήσει την προδοσία.

21: Η παραχή του Ιησού δηλώνει ότι εκτός από αληθινός Θεός είναι και αληθινός άνθρωπος (πβλ. 12,27). 23: Πρόκειται κατά πάσαν πιθανότητα για τον Ιωάννη, τον γιο του Ζεβεδαίου (βλ. 21,2). 26: Δεν πρόκειται για τον ευχαριστιακό άρτο δεδομένου ότι ο Ιησούς βουτάει το ψωμί στο πιάτο προτού το δώσει στον Ιούδα. Εξάλλου στο Ιω. δεν αναφέρεται καθόλου η παράδοση της ευχαριστίας από τον Ιησού στους μαθητές (πβλ. Μτ. 26,26-29· Μκ. 14,22-25· Λκ. 22,15-20). 28: Οι μαθητές αδυνατούν να κατανοήσουν πλήρως τα λόγια και τις ενέργειες του Ιησού, ακόμη και όταν εκείνος τους τα εξηγεί σαφώς. Αυτό θα συμβεί μόνον, όταν λάβουν τη δωρεά του Αγίου Πνεύματος (βλ. 20,22). Προϋπόθεση προς τούτο είναι το να παραμείνουν κοντά στον Ιησού με εμπιστοσύνη, πράγμα που τηρείται από όλους πλην του Ιούδα. 30: Τα σκοτεινά έργα, όπως αυτό της προδοσίας, πραγματοποιούνται τη νύχτα, δηλαδή σε συμβολικό επίπεδο από ανθρώπους οι οποίοι επιλέγουν να κινούνται στο σκότος, μακριά από την παρουσία του Ιησού, που είναι το φως του κόσμου (βλ. 3,19-21).

2. b.

13,31-35: Ο Ιησούς προλέγει το Πάθος του, το οποίο και ερμηνεύει ως δοξασμό του ιδίου και του Θεού. Εν συνεχεία δίνει στους μαθητές του την νέα εντολή της μεταξύ τους αγάπης κατά το πρότυπο της δικής του αγάπης προς αυτούς.

31: Ο Ιησούς αυτοχαρακτηρίζεται «Υιός του Ανθρώπου», διότι θα πεθάνει στον σταυρό ως άνθρωπος. 31-32: Η αποχώρηση του Ιουδα δρομολογεί τα γεγονότα του Πάθους. Το Πάθος όμως κατανοείται όχι ως άδοξος και δη ατιμωτικός θάνατος, αλλά ως η φανέρωση της δόξας του Ιησού, η οποία οδηγεί στον δοξασμό του Θεού. Ο Θεός επίσης θα δοξάσει τον Ιησού τοποθετώντας τον δίπλα του στον ουράνιο θρόνο του (βλ. 1,18· 17,1)./ 34: Πρόκειται για την ανιδιοτελή και θυσιαστική αγάπη, που εμπνέεται από το παράδειγμα του Ιησού. 35: Είναι σημαντικό ο κόσμος να μπορεί να διακρίνει τους μαθητές του Ιησού, διότι έτσι θα έχει τη δυνατότητα να ελκυσθεί στην πίστη προς αυτόν.

13,36-38: Ο Σίμων Πέτρος διακηρύσσει ότι είναι έτοιμος να θυσιάσει τη ζωή του για τον Ιησού. Εκείνος όμως προλέγει την τριπλή άρνησή του.

36-38: Ο Ιησούς δεν γνωρίζει μόνον ότι ο Πέτρος θα τον αρνηθεί, αλλά και ότι αργότερα θα τον ακολουθήσει μέχρι τον θάνατο, αν και προς το παρόν δεν μπορεί να το πράξει. Τελικά ο Πέτρος όντως θα θυσιάσει τη ζωή του για τον Ιησού (πβλ. 21,18-19). 37: Η στάση του Πέτρος, αν και χαρακτηρίζεται από έλλειψη αυτογνωσίας ως προς την πνευματική του ωριμότητα, φανερώνει τη μεγάλη αγάπη και αφοσίωσή του στο πρόσωπο του Ιησού (βλ. 21,15-17).

14,1-14: Ο Ιησούς αναγγέλλει στους μαθητές του ότι θα τους ετοιμάσει τόπο διαμονής κοντά στον Θεό. Παράλληλα αυτοχαρακτηρίζεται ως η οδός, η αλήθεια και η ζωή. Τέλος, διδάσκει ότι όποιος γνωρίζει τον Ιησού, αυτός γνωρίζει και τον Πατέρα.

2-3: Στο παλάτι του ουράνιου βασιλιά, του Θεού, υπάρχουν πολλοί επιμέρους τόποι διαμονής για τους ανθρώπους του, όπως ακριβώς συμβαίνει και στα παλάτια των επίγειων βασιλιάδων. Οι άνθρωποι του Υιού του Θεού είναι συγχρόνως και άνθρωποι του Θεού-Πατέρα. Ο Ιησούς, όντας ο Υιός του ουράνιου βασιλιά, θα προπορευτεί των ανθρώπων που πίστεψαν σ' αυτόν, για να προετοιμάσει την παραμονή τους κοντά του. Εν συνεχεία θα επιστρέψει, για να τους παραλάβει και να τους εγκαταστήσει στον τόπο διαμονής που τους ετοίμασε, ώστε αυτοί να βρίσκονται πάντοτε μαζί του. 4: Ο Ιησούς πηγαίνει στον Πατέρα του και συγχρόνως η οδός που οδηγεί τους ανθρώπους στον Πατέρα είναι ο ίδιος ο Ιησούς. Δεδομένου ότι όποιος βλέπει τον Ιησού και πιστεύει σ' αυτόν έχει πρόσβαση στον Θεό-Πατέρα, οι μαθητές πρέπει να γνωρίζουν και τον προορισμό του Ιησού και την οδό που οδηγεί σε αυτόν τον προορισμό. 5: Από την οπτική γωνία των μαθητών τα λόγια του Ιησού παραμένουν ακατανόητα. Μόνο μετά την ανάσταση και τη δωρεά του Παρακλήτου θα μπορέσουν οι μαθητές να ερμηνεύσουν και να κατανοήσουν το πρόσωπο και τα έργα του Ιησού. 6: Η παρέμβαση του Θωμά δίνει την ευκαιρία στον Ιησού να πει σαφώς αυτό το οποίο υπονόησε στον στ. 4. Η φράση του Ιησού αποτελεί σύνοψη ολόκληρης της ιωάννειας διδασκαλίας για τη σωτηρία του ανθρώπου. Ο Ιησούς είναι η οδός που οδηγεί στον Θεό, ενώ συγχρόνως ο ίδιος ως Θεός είναι και δίνει στους ανθρώπους ό,τι και ο Θεός-Πατέρας, δηλαδή αλήθεια και ζωή. 7: Βλ. το σχόλιο στον στ. 4. 10: Τα λόγια και τα έργα του Ιησού ταυτίζονται με τα λόγια και τα έργα του Πατέρα, διότι μεταξύ των δύο προσώπων υπάρχει πλήρης και άρρηκτη ενότητα σε επίπεδο ουσίας και έργων (βλ. 5,17-23). 11: Η θέαση των έργων υποβοηθάει την πίστη, όταν οι άνθρωποι δεν μπορούν να πιστέψουν απ' ευθείας στον λόγο του Ιησού. Ωστόσο η τέλεια πίστη εμπνέεται μόνον από τους λόγους του Ιησού (πβλ. 4,42). 12: Η δράση του Ιησού στον κόσμο ήταν περιορισμένης χρονικής διάρκειας. Μετά την αναχώρησή του από τον κόσμο αυτοί που πιστεύουν σ' αυτόν θα πραγματοποιήσουν τα ίδια και

μεγαλύτερα ακόμη έργα, όχι με την έννοια του μεγέθους των θαυμάτων, αλλά της απήχησης που θα έχει το ιεραποστολικό έργο τους. 12-13: Κάθε έργο θα πραγματοποιηθεί μέσω της επίκλησης του ονόματος του Υιού. Έτσι τελικά ο Υιός θα είναι αυτός που θα συνεχίσει να πραγματοποιεί τα έργα του Πατέρα του, μέσω πλέον των μαθητών του.

14,15-25: Ο Ιησούς προαναγγέλλει στους μαθητές του ότι η απουσία του δεν σημαίνει ότι θα τους εγκαταλείψει. Αντίθετα, μόλις αποχωρήσει, ο Πατέρας του θα τους αποστείλει τον Παράκλητο, που θα είναι πάντοτε μαζί τους και μέσα τους.

16: Η λέξη Παράκλητος σημαίνει τον συνήγορο στο δικαστήριο. Το Άγιο Πνεύμα θα είναι ο συνήγορος όλων των πιστευόντων, ώστε να μην υποστούν την κρίση του Θεού. Παράλληλα θα είναι αυτός που θα παρηγορήσει τους μαθητές για τον επώδυνο χωρισμό τους από τον Ιησού. Η χρήση του όρου-τίτλου «Παράκλητος» για το Άγιο Πνεύμα δείχνει ότι αυτό νοείται ως προσωπική οντότητα και όχι ως μια απρόσωπη δύναμη ή ιδιότητα του Θεού. 17: Το Πνεύμα βρίσκεται ήδη κοντά στους μαθητές, διότι το έχει ο Ιησούς (πβλ. 1,33). Όταν όμως θα σταλεί στους μαθητές μετά την αποχώρηση του Ιησού από τον κόσμο, τότε πλέον θα κατοικήσει μέσα τους. 18-21: Ο Ιησούς αναφέρεται στην ανάστασή του και στις αναστάσιμες εμφανίσεις του, οι οποίες θα πραγματοποιηθούν αποκλειστικά στους μαθητές του και όχι στους ανθρώπους του εχθρικά διακείμενου προς αυτόν κόσμου. 20: Η κατανόηση της άρρηκτης ενότητας του Υιού με τον Πατέρα, καθώς και του Υιού με τους μαθητές, θα έλθει μετά την ανάσταση και τη χορήγηση του Αγίου Πνεύματος. 21: Η ενότητα αυτή είναι θεμελιωμένη στην αγάπη. Η αγάπη των μαθητών προς τον Ιησού αποδεικνύεται από την εκ μέρους τους τήρηση των εντολών του. 23: Μετά την Ανάσταση όχι μόνο το Άγιο Πνεύμα, αλλά και ο Πατέρας και ο Υιός θα κατοικήσουν μέσα στην ύπαρξη των πιστών. 26: Δεν πρόκειται απλώς για υπενθύμιση διδασκαλιών του Ιησού που οι μαθητές έχουν λησμονήσει, αλλά για την ορθή ερμηνεία των λόγων του Ιησού υπό το φως της Αναστάσεως και με τον φωτισμό του Αγίου Πνεύματος (πβλ. 2,22).

14,27-31: Ο Ιησούς παρέχει στους μαθητές την ειρήνη του. Ο Ιησούς είναι ισχυρότερος από τον κυρίαρχο του παρόντος κόσμου. Ο θάνατός του θα είναι εκούσιος και η έσχατη πράξη υπακοής στον Πατέρα.

27: Η ειρήνη του Ιησού δεν έχει καμία σχέση με την ειρήνη του κόσμου, διότι προκύπτει από τη νίκη της ζωής επί του θανάτου. Η ανησυχία και η δειλία δεν έχουν θέση στους μαθητές του Ιησού. 28: Ο Ιησούς προαναγγέλλει εκ νέου την Ανάστασή του και τις αναστάσιμες εμφανίσεις του στους μαθητές (βλ. κεφ. 20-21). Η αγάπη των μαθητών δεν είναι ακόμη πλήρης, διότι δεν στηρίζεται στη γνώση, καθώς οι μαθητές δεν γνωρίζουν και δεν μπορούν ακόμη να κατανοήσουν την ιδιαίτερη σχέση του Ιησού με τον Θεό-Πατέρα· θα αγαπήσουν πραγματικά τον Ιησού, όταν μετά την Ανάσταση τους δοθεί αυτή η κατανόηση./ Ο Πατέρας είναι ανώτερος από τον Υιό του, με την έννοια που κάθε πατέρας, στην κοινωνική δομή της εποχής, έχει ανώτερη θέση από τα παιδιά του, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει υποτίμησή τους. Όπως ακριβώς τα παιδιά εκείνης της εποχής αναδεικνύονται κοινωνικά, όταν δείχνουν υπακοή στον πατέρα τους, έτσι και ο Ιησούς, εκπληρώνοντας τις εντολές του Πατέρα του, γίνεται το πρότυπο του Υιού. Αυτό είναι για τους μαθητές λόγος χαράς και όχι λύπης. 29: Πβλ. 11,42. 30: Εδώ φαίνεται το εκούσιο του θανάτου του Ιησού, ο οποίος παραδίδεται στον διάβολο, χωρίς ο τελευταίος να έχει καμμία εξουσία πάνω του (πβλ. 18,4-11). Ο διάβολος χαρακτηρίζεται ως κυρίαρχος του κόσμου, διότι ο κόσμος βρίσκεται ακόμη μακριά από τον Θεό. Η αποστολή του Ιησού Χριστού συνίσταται στο να επανεντάξει τον απομακρυνθέντα κόσμο στην οικογένεια του Θεού. 31: Αυτό θα αρχίσει να συμβαίνει, όταν ο κόσμος αναγνωρίσει τη θυσία του Ιησού ως πράξη υπακοής στο σωτηριώδες θέλημα του Θεού, αλλά και τη μοναδική σχέση αγάπης του Ιησού ως Υιού του Θεού

προς τον Θεό-Πατέρα./ Η τελευταία εντολή του Ιησού προς τους μαθητές σημαίνει το τέλος του δείπνου. Η συνέχεια των αποχαιρετιστήριων λόγων του Ιησού στα κεφ. 15-16, καθώς και η τελευταία προσευχή του στο κεφ. 17, διαδραματίζονται καθ' οδόν προς τον χείμαρρο των Κέδρων. Στο 18,1 ο Ιησούς και οι μαθητές εξέρχονται των τειχών των Ιεροσολύμων, περνούν στην αντίπερα όχθη του χείμαρρου και καταλήγουν στον κήπο, στον οποίο πραγματοποιείται η σύλληψη του Ιησού.

15,1-8: Οι σχέσεις των μαθητών με τον Ιησού και με τον Πατέρα, παρομοιάζονται με τη σχέση αμπελουργού, κλήματος και κληματόβεργας. Προϋπόθεση, ώστε να καρποφορήσουν οι κληματόβεργες είναι η ένωση με το κλήμα-Ιησού. Μέσω της καρποφορίας του κλήματος δοξάζεται ο αμπελουργός-Πατέρας.

1: Στην ΠΔ χρησιμοποιείται η εικόνα του Ισραήλ ως κλήματος, το οποίο φυτεύει και φροντίζει ο Θεός, ώστε αυτό να καρποφορήσει. Ωστόσο το κλήμα-Ισραήλ πολλές φορές δεν καρποφορεί ή άλλοι, και όχι ο Θεός, δρέπουν τον καρπό του (βλ. Ψ. 79,9-14· Ησ. 5,1-7· Ιερ. 2,21). Εξάλλου συναντάται στην ΠΔ και η παράσταση της σοφίας του Θεού ως κλήματος που έχει πλούσια καρποφορία (Σοφ. Σειρ. 24,17). Η τελευταία αυτή παράσταση βρίσκεται πιο κοντά στο Ιω. 15,1-8, αφού ο Ιησούς, που εδώ απεικονίζεται ως κλήμα, είναι ο σαρκωθείς Λόγος του Θεού, που συγκεντρώνει όλα τα χαρακτηριστικά της παλαιοδιαθηκικής σοφίας του Θεού. 2: Ο καρπός στον οποίο αναφέρεται ο Ιησούς είναι η αγάπη (βλ. το επόμενο απόσπασμα 15,9-17). Η αγάπη αυτή απευθύνεται όχι μόνο στα μέλη της Εκκλησίας, αλλά και στους εκτός Εκκλησίας, οι οποίοι καλούνται να γίνουν μέλη της. 3: Οι λόγοι του Ιησού, που συγχρόνως είναι λόγοι του Πατέρα και προέρχονται από εκείνον (βλ. 8,26.38.40), κλαδεύουν την κληματόβεργα που καρποφορεί, ενώ κόβουν την κληματόβεργα που παραμένει άκαρπη. Ήδη οι κληματόβεργες-μαθητές έχουν «κλαδευτεί». 4-5: Ο μόνος τρόπος να καρποφορήσουν οι μαθητές την αγάπη είναι η οργανική σύνδεσή τους με τον Ιησού, όπως ακριβώς οι κληματόβεργες είναι οργανικά συνδεδεμένες με το κλήμα. 6: Αντίθετα, όποιος δεν μείνει ενωμένος με τον Ιησού θα καταστραφεί. Εδώ υπονοείται η εσχατολογική κρίση, αντίστοιχα προς το 3,16-21. Την ευθύνη για την έκβαση της κρίσης φέρει ο εκάστοτε κρινόμενος άνθρωπος. 7: Εάν μείνει ενωμένος με τον Ιησού όχι μόνο ζει και καρποφορεί, αλλά και θα του δοθεί ό,τι θελήσει. Δεν πρόκειται βέβαια για υλικά αγαθά, αλλά για πνευματικές δωρεές, οι οποίες δίνονται από τον Θεό στους πιστούς και από εκείνους στον κόσμο./ Ενωμένος με τον Ιησού είναι αυτός που πάντοτε θυμάται και τηρεί τον λόγο του. 8: Ο άφθονος καρπός της αγάπης δείχνει αν κάποιος είναι όντως μαθητής του Ιησού. Μέσω της καρποφορίας της αγάπης δοξάζεται ο Ιησούς, αλλά και ο Θεός ως Πατέρας του (πβλ. 11,4).

15,9-17: Πιστότητα στην αγάπη του Ιησού σημαίνει τήρηση των εντολών του. Εφόσον οι μαθητές τηρούν την εντολή της αγάπης, θεωρούνται από τον Ιησού όχι πλέον ως δούλοι, αλλά ως φίλοι του.

9-10: Η αγάπη του Ιησού προς τους μαθητές είναι αντίστοιχη προς την αγάπη του Πατέρα προς τον Ιησού. Αντίστροφα, η αγάπη των μαθητών προς τον Ιησού οφείλει να είναι αντίστοιχη προς την αγάπη του Ιησού προς τον Πατέρα. Όπως η αγάπη του Ιησού προς τον Πατέρα φανερώνεται από το γεγονός ότι ο Ιησούς τήρησε τις εντολές του Πατέρα, έτσι και η αγάπη των μαθητών προς τον Ιησού θα αποδειχθεί, εάν αυτοί τηρήσουν τις εντολές του. 12: Όλες οι εντολές του Ιησού συγκεκριαλιώνονται στη μία εντολή της αμοιβαίας αγάπης κατά το πρότυπο της αγάπης του Ιησού προς τους μαθητές. 13: Η αγάπη του Ιησού είναι η μεγαλύτερη αγάπη που υπάρχει, διότι οδηγεί στη θυσία της ζωής του για χάρη αυτών που αγαπά. 14-15: Μέχρι τώρα οι μαθητές βρίσκονταν στο επίπεδο του δούλου, διότι καλούνταν να τηρούν τις εντολές του Ιησού αγνοώντας το νόημα των λόγων και των έργων του. Τώρα πλέον ο Ιησούς τους έχει αποκαλύψει το νόημα αυτό, πράγμα που τους καθιστά φίλους του. 16: Η επιλογή των μαθητών αποτελεί προϊόν κρίσης. Πρόκειται με βάση την προηγηθείσα εικόνα του

κλήματος για επιλογή των κληματοβεργών εκείνων που καρποφορούν, διότι είναι ενωμένες με το κλήμα. Όσο είναι ενωμένες με αυτό, πάντοτε θα φέρουν τον πνευματικό καρπό της αγάπης, και με την έννοια αυτήν ο καρπός τους θα είναι μόνιμος.

15,18-16,4: Ο κόσμος μισεί τους μαθητές του Ιησού, όπως μίσησε και τον ίδιο. Μισώντας τον Ιησού και τους μαθητές του ο κόσμος μισεί και τον Πατέρα. Οι μαθητές θα δώσουν μαρτυρία για τον Ιησού στον κόσμο και θα διωχθούν από αυτόν.

18: Στον αντίποδα της αμοιβαίας αγάπης μεταξύ των μαθητών βρίσκεται το μίσος των ανθρώπων του κόσμου προς αυτούς. 19: Η παράσταση που υπονοείται εδώ είναι αυτή δύο αντιμαχόμενων οικογενειών ή φατριών. Οι μαθητές έχουν αποχωρήσει από την οικογένεια του κόσμου και έχουν προσχωρήσει στην οικογένεια του Θεού. Αυτό κάνει τα μέλη της προηγούμενης οικογένειάς τους να τους μισούν. 20: Το μίσος και οι εχθρικές ενέργειες προς τον αρχηγό της εχθρικής οικογένειας μεταφέρονται σε όλα τα μέλη της, μέχρι και τους δούλους. 21: Η τραγική ειρωνεία είναι ότι οι άνθρωποι του κόσμου θα καταδιώξουν τους μαθητές του Ιησού, όπως ακριβώς καταδίωξαν και τον ίδιο τον Ιησού, διότι δεν γνωρίζουν τον Θεό, τον οποίο εσφαλμένα επικαλούνται ως γενάρχη της δικής τους οικογένειας (8,41). Στην πραγματικότητα γενάρχης της οικογένειάς τους έχει καταστεί ο άρχοντας του κόσμου (12,31· 14,30· 16,11), δηλαδή ο διάβολος (8,44). 22-24: Πβλ. 9,41. Οι Ιουδαίοι έχουν ευθύνη για την απιστία τους, διότι άκουσαν το κήρυγμα του Ιησού, που αποτελεί συγχρόνως τον λόγο του Πατέρα, και είδαν τα σημεία του Ιησού, μέσω των οποίων αποκαλύφθηκε όχι μόνο τη δική του δόξα, αλλά και η δόξα του Πατέρα. Ακριβώς όπως ο λόγος, τα έργα και η δόξα του Ιησού είναι κοινά και για τον Θεό-Πατέρα, έτσι και το μίσος προς τον Ιησού έχει αποδέκτη του και τον Θεό-Πατέρα. Κατ' αυτόν τον τρόπο οι απιστούντες Ιουδαίοι βρίσκονται τελικά να μισούν αυτόν που επικαλούνται ως Θεό και Πατέρα τους, απαρνούμενοι την ίδια τους την οικογένεια και προσχωρώντας στην οικογένεια του διαβόλου. 25: Η εχθρική προς τον Ιησού στάση των Ιουδαίων έχει ως αποτέλεσμα την εκπλήρωση της ψαλμικής προφητείας (34,19· 68,5). 26: Όπως οι μαθητές ακολούθησαν εξ αρχής τον Ιησού μισούμενοι σταδιακά στο νόημα των λόγων και των έργων του, καθώς επίσης και στο μυστήριο του προσώπου του, κατά αντίστοιχο τρόπο μετά τον θάνατο και την ανάσταση του Ιησού θα ακολουθήσουν τον Παράκλητο, ο οποίος θα ολοκληρώσει τη μύηση αυτήν διερμηνεύοντας τα του βίου του Ιησού. 27: Οι μαθητές θα δώσουν αξιόπιστη μαρτυρία για τον Ιησού, αφού τον γνωρίζουν από την αρχή της δημόσιας δράσης του, όπως ακριβώς ο Παράκλητος θα δώσει αξιόπιστη μαρτυρία για τον Ιησού, αφού τον γνωρίζει ως τον προαιώνιο Υιό και Λόγο του Θεού. 16,2: Πβλ. 9,22· 12,42./ Ήδη οι Ιουδαίοι έχουν επιχειρήσει επανειλημμένως να συλλάβουν και να θανατώσουν τον Ιησού ως βλασφημούντα, τηρώντας, υποτίθεται, τον μωσαϊκό νόμο (5,18· 7,30· 8,59). Στην πραγματικότητα όμως υπηρετούν τον πραγματικό τους άρχοντα, που δεν είναι ο Θεός, αλλά ο ανθρωποκτόνος διάβολος (πβλ. 8,44). Το ίδιο προαναγγέλλει ο Ιησούς ότι θα συμβεί και με τους μαθητές. 4: Ο Ιησούς λέει όλα αυτά, ώστε να προετοιμάσει τους μαθητές για τον χωρισμό τους από αυτόν, δίνοντάς τους τα ερμηνευτικά μέσα, ώστε να κατανοήσουν αυτά που θα συμβούν στο μέλλον.

16,5-15: Η αποχώρηση του Ιησού από τον κόσμο προς τον Πατέρα σημαίνει την έλευση του Παρακλήτου. Ο Παράκλητος θα ελέγξει τον κόσμο, ενώ θα φανερώσει την αλήθεια και τη δόξα του Ιησού στους μαθητές μεταφέροντάς τους αυτά που γνωρίζουν ο Πατέρας και ο Υιός.

5: Ήδη ο Ιησούς έχει προαναγγείλει τον θάνατό του, που σημαίνει την επιστροφή του στον Πατέρα του. Αυτός είναι ο λόγος που οι μαθητές δεν τον ρωτούν πού πηγαίνει, σε αντίθεση με τους Ιουδαίους στο 7,34-36. 7: Αποτελεί κοινό τόπο στην ΚΔ η σύνδεση της αποχώρησης του Ιησού από τον κόσμο με την αποστολή του Αγίου Πνεύματος (βλ. κυρίως Λκ. 24,49-51· Πρ. 1,8-9). Ο Παράκλητος

λειτουργεί ως εκπρόσωπος του Ιησού Χριστού στον κόσμο, αφού υπενθυμίζει και διερμηνεύει τη διδασκαλία του. Επομένως, όντως ο Ιησούς πρέπει να αποχωρήσει, ώστε να μπορέσει να δράσει ο εκπρόσωπός του. Με την αποστολή του Παρακλήτου και την έλευσή του στον κόσμο ολοκληρώνεται το σχέδιο του Θεού για την αποκάλυψη της χάριτος και της αλήθειας (πβλ. 1,16), αφού πλέον όλα όσα είπε ο Ιησούς θα μπορέσουν να γίνουν κατανοητά και να εφαρμοστούν, ώστε η σωτηρία να επεκταθεί σε όλα τα έθνη (πβλ. 10,16· 11,52· 19,20). 8-11: Στο υπόβαθρο αυτών των στίχων βρίσκεται η εικόνα του Παρακλήτου ως συνηγόρου του Ιησού και των μαθητών στο δικαστήριο του αντίθετου κόσμου, ο οποίος τους καταδικάζει και τους απορρίπτει./ Ο Παράκλητος θα επιτελέσει στο πλαίσιο αυτό τρεις λειτουργίες: α) θα καταδείξει την αμαρτία των ανθρώπων του κόσμου, η οποία συνίσταται στο ότι αυτοί δεν πιστεύουν στον Ιησού ως τον Υιό του Θεού (πβλ. 6,29). β) θα φανερώσει την αληθινή δικαιοσύνη, η οποία συνίσταται στη δικαίωση του Ιησού μετά την άδικη καταδίκη και θανάτωσή του. Η δικαίωση αυτή συνίσταται στην αποκατάστασή του δίπλα στον Πατέρα, έτσι ώστε οι μη πιστοί να μην μπορούν πια να τον δουν, όπως ακριβώς κανείς δεν μπορεί να δει τον Θεό (πβλ. 1,18· 17,5). γ) Θα αντιστρέψει πλήρως τα υπάρχοντα δεδομένα, κατά τα οποία οι άνθρωποι του κόσμου εμφανίζονται ως οι κρίνοντες, ενώ ο Ιησούς και οι μαθητές του ως οι κρινόμενοι, αποκαλύπτοντας ότι η κρίση του Θεού είναι υπεράνω της κρίσεως των ανθρώπων και ότι σύμφωνα με αυτήν ο ίδιος ο κυρίαρχος του κόσμου, ο διάβολος, έχει ήδη κριθεί και καταδικαστεί, με αποτέλεσμα η κυριαρχία του να έχει ουσιαστικά καταρρεύσει. 13-14: Όπως ακριβώς ο Ιησούς δεν μιλάει από μόνος του, αλλά λέει όσα ο Πατέρας του του ανέθεσε να πει, έτσι και ο Παράκλητος θα πει αυτά που θα έχει ακούσει από τον Θεό και τα οποία είναι η μόνη αλήθεια./ Ενώ ο ρόλος του Παρακλήτου απέναντι στον κόσμο είναι να τον ελέγξει ως προς την αμαρτία του, την εκ μέρους του παρανόηση του Ιησού και την υπαγωγή του στην εξουσία του διαβόλου, ο ρόλος του Παρακλήτου ως προς τους μαθητές είναι να τους αποκαλύψει αυτά που θα τους συμβούν (τα οποία θα είναι αντίστοιχα προς όσα συνέβησαν στον ίδιο τον Ιησού, βλ. 15,20-21· 16,2-4), καθώς επίσης και τη θεϊκή δόξα του Ιησού. Η αποκάλυψη της δόξας του Ιησού συνίσταται στην υπενθύμιση και διερμηνεία των επίγειων έργων και λόγων του. 15: Το Άγιο Πνεύμα εκπροσωπεί τόσο τον Υιό, όσο και τον Πατέρα. Μπορεί το αντικείμενο της δράσης του να φαίνεται ότι περιορίζεται στη διερμηνεία των λόγων και των έργων του Ιησού, αλλά οι λόγοι και τα έργα του Ιησού ανήκουν συγχρόνως και στον Πατέρα, αφού ο Ιησούς ως ο μονογενής Υιός του Θεού δρα πάντοτε σε ενότητα προς τον Πατέρα (πβλ. 5,17· 7,17-18· 11,41-42).

16-22: Ο Ιησούς προλέγει τον θάνατο και την ανάστασή του, την αποχώρησή του από τον κόσμο προς τον Πατέρα και τη φανέρωσή του στους μαθητές. Τότε όλες οι απορίες των μαθητών θα λυθούν και ό,τι ζητήσουν από τον Πατέρα θα τους δοθεί.

16: Ο Ιησούς θα σταυρωθεί και θα θανατωθεί σε λιγότερο από 24 ώρες. Η Ανάστασή του και οι πρώτες εμφανίσεις του μετά από αυτήν πραγματοποιούνται εντός τριών ημερών./ Όπως και προηγουμένως ο θάνατος του Ιησού παρουσιάζεται ως ο τρόπος επιστροφής του προς τον Πατέρα, δηλαδή του δοξασμού του, και όχι ως ένα γεγονός ατιμωτικό και επώδυνο. 17-18: Οι μαθητές αδυνατούν να αντιληφθούν την έννοια της επιστροφής του Ιησού στον Πατέρα, αλλά και τη διαδοχή απουσίας και παρουσίας του κοντά τους εντός σύντομου χρονικού διαστήματος. 19: Ο Ιησούς γνωρίζει τα πάντα και έτσι γνωρίζει και τις απορίες που έχουν οι μαθητές του, ακόμη και όταν αυτοί δεν του τις έχουν εκφράσει (βλ. 16,30). 20-22: Η θλίψη των μαθητών για τον επερχόμενο θάνατο του Ιησού παρομοιάζεται με τις ωδίνες του τοκετού, και η χαρά τους, όταν ξαναδούν τον Ιησού μετά την ανάστασή του, με τη χαρά της γυναίκας, όταν φέρει στη ζωή το παιδί της. Ό,τι και να συμβεί στους μαθητές από εκείνο το χρονικό σημείο και εξής, κανείς, ούτε ακόμη και ο εχθρικός κόσμος, δεν θα μπορέσει να σβήσει τη χαρά τους. 23-24: Εκείνη την ημέρα όλες οι απορίες τους σχετικά με τα του θανάτου, της αναστάσεως και της επιστροφής του Ιησού στον Πατέρα του θα λυθούν. Επιπλέον οι

μαθητές θα λάβουν από τον Πατέρα ό,τι ζητήσουν ως συνεχιστές του έργου του Ιησού στον επίγειο κόσμο (πβλ. 14,12-14).

25-33: Ο Ιησούς ολοκληρώνει τους αποχαιρετιστήριους λόγους του προαναγγέλλοντας την αποχώρησή του από τον κόσμο και την εγκατάλειψή του από τους μαθητές. Διακηρύσσει, τέλος, ότι έχει ήδη νικήσει τον δαιμονοκρατούμενο κόσμο και καλεί τους μαθητές να έχουν ειρήνη και θάρρος.

25: Ο Ιησούς προαναγγέλλει ότι μετά την Ανάστασή του θα μιλήσει στους μαθητές του για τον Πατέρα καθαρά και όχι με εικόνες. 26-27: Τότε και οι μαθητές θα μπορούν να απευθύνουν τα αιτήματά τους απευθείας στον Πατέρα, χωρίς την ανάγκη μεσολάβησης του Ιησού, πάντοτε όμως επικαλούμενοι το όνομά του, διότι μόνο μέσω της πίστης στον Ιησού και της σχέσης αγάπης με αυτόν μπορούν να έχουν πρόσβαση στον Πατέρα. 28: Ο προϋπάρχων Υιός και Λόγος του Θεού ήρθε στον κόσμο μέσω της σαρκώσεως και επιστρέφει στον Πατέρα του μέσω του θανάτου και της Αναστάσεώς του. 29-30: Οι μαθητές πιστεύουν στον Ιησού ακόμη περισσότερο, καθώς διαπιστώνουν ότι αυτός γνωρίζει τους κρυφούς προβληματισμούς τους και επομένως είναι σε θέση να γνωρίζει τα πάντα. Η πίστη τους αυτή τους βοηθάει να κατανοήσουν περισσότερο τα όσα λέει ο Ιησούς για τον Πατέρα θεωρώντας ότι ήδη από τώρα ο Ιησούς μιλάει καθαρά και όχι με παραβολές. Ωστόσο ο Ιησούς μιλάει στους μαθητές με τον ίδιο τρόπο ήδη από την αρχή των αποχαιρετιστήριων λόγων του. Η πίστη τους είναι αυτή που αυξάνει τη δυνατότητά τους να κατανοούν τον λόγο του Ιησού. 31: Ωστόσο η πίστη των μαθητών και η εκ μέρους τους κατανόηση των λόγων του Ιησού δεν έχουν ακόμη φτάσει στο τελικό τους στάδιο. Στη πιο μεγάλη δοκιμασία της πίστης τους, κατά τη σύλληψη και τη θανατώση του Ιησού, οι μαθητές θα τον εγκαταλείψουν./ Αυτό βέβαια δεν αποτελεί πλήγμα για τον ίδιο τον Ιησού, ο οποίος βρίσκεται σε αδιάλειπτη κοινωνία με τον Πατέρα. 33: Εφόσον οι μαθητές παραμείνουν ενωμένοι με τον Ιησού, θα έχουν ειρήνη, παρά τις δοκιμασίες που θα περάσουν λόγω της σύλληψης και της σταύρωσης του Ιησού και κατά δεύτερον λόγω των διώξεων που οι ίδιοι θα υποστούν. Ο Ιησούς έχει νικήσει τον αντίθετο κόσμο και αυτό ισχύει και για όσους είναι ενωμένοι μαζί του.

3. c.

17: Μετά την ολοκλήρωση των αποχαιρετιστήριων λόγων του ο Ιησούς απευθύνει μια μακρά προσευχή στον Πατέρα του, στην οποία αναπτύσσονται εν περιλήψει όλα τα μεγάλα θεολογικά θέματα του ευαγγελίου.

1: Στη βιβλική σκέψη ο ουρανός αποτελεί τον τόπο κατοικίας του Θεού. Ο Υιός κατέβηκε από τον ουρανό, για να έρθει στον κόσμο ως άνθρωπος (βλ. 3,31· 6,38). Προκειμένου να προσευχηθεί, σηκώνει τα μάτια του στον ουρανό δείχνοντας την κατεύθυνση στην οποία θα πορευτεί μετά την ανάστασή του επιστρέφοντας στον Πατέρα του (πβλ. 11,41)./ Στο ευαγγέλιο υπάρχει έντονο το στοιχείο της αναμονής της ώρας, κατά την οποία θα φανερωθεί η δόξα του Ιησού (βλ. 2,4· 4,21.23· 5,25.28· 7,30· 8,20· 12,23.27· 13,1). Πρόκειται για την ώρα του θανάτου του, που στο Ιω. νοείται όχι ως γεγονός ταπεινώσεως, αλλά ως φανέρωση της θεϊκής δόξας του Ιησού, η οποία συνίσταται στην επιτυχή ολοκλήρωση της αποστολής του στον κόσμο και στην επιστροφή του στον ουράνιο Πατέρα του./ Ο Υιός αντλεί τη δόξα του από τον Πατέρα και φανερώνει τη δόξα του Πατέρα (πβλ. 11,4.40). 2: Η εξουσία του Ιησού δεν έχει τον χαρακτήρα τυραννίας, αλλά οδηγεί στην αιώνια ζωή όσους πιστεύουν σ' αυτόν./ Αυτοί που ο Πατέρας εμπιστεύτηκε στον Υιό είναι όσοι βάσει της προαίρεσής τους οδηγήθηκαν από τον Πατέρα στον Ιησού Χριστό (πβλ. 6,39· 17,6· 18,9), αφού ο Πατέρας είναι ο υπέρτατος αίτιος της σωτηρίας. 3: Η πίστη στον αληθινό Θεό και στον Ιησού Χριστό οδηγεί στην αιώνια ζωή. 4: Πβλ. 17,1. 5: Ο Ιησούς επιβεβαιώνει την ταυτότητά του με τον προϋπάρχοντα Λόγο και Υιό του Θεού (βλ. 1,1.14.18), και επομένως ότι η δόξα του Πατέρα ανήκει και στον ίδιο. 6: Ο

κόσμος ως δημιούργημα του Θεού ανήκει σε αυτόν. Ο Θεός-Πατέρας όμως παραχώρησε στον Ιησού τους ανθρώπους που δέχτηκαν τον λόγο του, και άρα τον λόγο του Πατέρα. 7-8: Δεχόμενοι τον λόγο του Ιησού ως λόγο του Θεού οι άνθρωποι αυτοί έχουν αναγνωρίσει ότι ο Ιησούς προήλθε από τον Θεό και ότι ο Θεός τον έστειλε στον κόσμο. 9: Ο Ιησούς παρακαλεί τον Θεό για τους μαθητές του, τους οποίους ο Θεός απέσπασε από τον αντίθετο κόσμο και τους παραχώρησε σε αυτόν. Επειδή οι μαθητές του Ιησού δεν παύουν να είναι δημιουργήματα του Θεού και επομένως να του ανήκουν, ο Ιησούς παρακαλεί γι' αυτούς τον Θεό. 10: Συγχρόνως βέβαια οι μαθητές ανήκουν και στον Ιησού, διότι ο Ιησούς ως ο μονογενής Υιός του Θεού κατέχει όλα όσα κατέχει ο Πατέρας, όπως και ο Πατέρας κατέχει από κοινού με τον Υιό όλα όσα ανήκουν σε αυτόν./ Μέσω των μαθητών θα φανερωθεί η δόξα του Ιησού στον κόσμο. Παρά λοιπόν το ότι ο Ιησούς δεν προσεύχεται στον Πατέρα για τον κόσμο, η προσευχή του να φανερωθεί η δόξα του στο κόσμο μέσω των μαθητών του φανερώνει τη μέριμνά του για τον κόσμο, ο οποίος, αφού ανήκει στον Θεό ως δημιούργημά του, ανήκει συγχρόνως και στον ίδιο (πβλ. 1,3.10.11). 11: Το όνομα που χάρισε ο Πατέρας στον Υιό είναι αυτό του Κυρίου και Θεού (βλ. 20,28). Επειδή στη βιβλική σκέψη το όνομα αντιστοιχεί πλήρως προς την ουσία των πραγμάτων, το ότι ο Ιησούς ονομάζεται «Κύριος και Θεός» σημαίνει ότι έχει θεϊκή εξουσία πάνω σε ολόκληρο τον κόσμο, όπως ακριβώς ο Θεός-Πατέρας./ Η πίστη και η επίκληση του θείου ονόματος του Ιησού Χριστού έχει ως συνέπεια την ενότητα των μαθητών κατά το πρότυπο της ενότητας του Πατέρα και του Υιού. 12: Ως άνθρωπος της απώλειας χαρακτηρίζεται ο Ιούδας. Η απώλειά του είχε ως αποτέλεσμα την εκπλήρωση της σχετικής προφητείας της Παλαιάς Διαθήκης (βλ. 13,18· Ψ. 40,10). 13: Η χαρά των μαθητών πηγάζει από το ότι ο Ιησούς τους διαφύλαξε κατά τη διάρκεια της επίγειας παρουσίας του μέχρι τέλους (βλ. 18,8-9). Μετά την αποχώρησή του από τον κόσμο θα αναλάβει τη διαφύλαξή τους ο ίδιος ο Πατέρας (βλ. 17,15). Έτσι επαληθεύεται η εμπιστοσύνη των μαθητών προς τον Ιησού. 14: Ο Ιησούς εξομοιώνει τους μαθητές με τον εαυτό του καθιστώντας τους τέκνα Θεού (πβλ. 1,12). 16: Καθώς οι μαθητές βρίσκονται πλέον στη διαδικασία της αναγέννησής τους από τον Θεό (πβλ. 3,3.5.7· 20,17), δεν ανήκουν πλέον στον αντίθετο κόσμο. 18-19: Η μέχρι θανάτου υπακοή του Ιησού στον Πατέρα καθίσταται πρότυπο για τους μαθητές, οι οποίοι αποστέλλονται στον κόσμο από τον Ιησού, προκειμένου να συνεχίσουν το έργο του ευρισκόμενοι σε πλήρη ενότητα με τον ίδιο και με τον Θεό Πατέρα. 20-21: Ο Ιησούς προσεύχεται και για όσους μελλοντικά θα πιστεύσουν στον ίδιο μέσω του κηρύγματος των μαθητών του. Ο στόχος είναι η ενότητα όλου του κόσμου μέσω της πίστης προς τον Ιησού κατά το πρότυπο της ενότητας του Ιησού με τον Πατέρα. Εάν όλοι οι μαθητές του Ιησού, οι τωρινοί και οι μελλοντικοί, είναι ενωμένοι με τον Ιησού και με τον Πατέρα, τότε όλος ο κόσμος θα πιστέψει στον Ιησού. 23: Η ενότητα για την οποία γίνεται εδώ λόγος μπορεί να κατανοηθεί στο πλαίσιο της εικόνας μιας πατριαρχικής οικογένειας της εποχής, η οποία αποτελείται αρχικά από τον πατέρα και τον υιό, εν συνεχεία όμως επεκτείνεται αποκτώντας όλο και περισσότερα τέκνα. Τα νέα τέκνα της οικογένειας βρίσκονται σε ενότητα μεταξύ τους και με τα πρώτα δύο μέλη της οικογένειας, τον πατέρα και τον υιό, στους οποίους οφείλουν την ένταξή τους. Αυτό που διέπει τις σχέσεις όλων των μελών της οικογένειας μεταξύ τους είναι η αγάπη. 24: Σε προέκταση της προηγούμενης εικόνας ο Ιησούς παρακαλεί τον Πατέρα του να προσφέρει στους μαθητές χώρο διαμονής στην οικία του, έτσι ώστε αυτοί να βρίσκονται εκεί που θα βρίσκεται και ο Υιός του (πβλ. 14,2). Ο χώρος αυτός είναι άκρως τιμητικός, διότι βρίσκεται κοντά στον δοξασμένο μονογενή Υιό του βασιλιά Θεού και επιτρέπει στους μαθητές να βλέπουν τη δόξα του και να μετέχουν σε αυτήν (πβλ. 17,22)./ Για άλλη μία φορά ο Ιησούς αναφέρεται στην προϋπαρξή του σε σχέση με τη δημιουργία, διαχωρίζοντας πλήρως τον εαυτό του από τον κτιστό κόσμο και τοποθετώντας τον στην κατηγορία του ακτίστου. 25: Ο Πατέρας είναι δίκαιος, διότι έδωσε σε όλο τον κόσμο την ευκαιρία να τον γνωρίσει μέσω του Υιού του. Ωστόσο ο κόσμος δεν τον γνώρισε, οι μαθητές όμως τον γνώρισαν, διότι αναγνώρισαν ότι ο Ιησούς προέρχεται από τον Πατέρα. 26: Μαθαίνοντας οι μαθητές ποιος πραγματικά είναι ο Ιησούς μαθαίνουν συγχρόνως και την ταυτότητα του Πατέρα (πβλ. 14,8-9). Μετά τον θάνατο και την Ανάστασή του ο Ιησούς δεν θα είναι ανάμεσα στους μαθητές, αλλά μέσα τους (πβλ. 14,17). Καθώς όμως θα βρίσκεται

μέσα τους και οι μαθητές θα γνωρίζουν αυτόν και τον Πατέρα, άρα και τη μεταξύ τους σχέση αγάπης και ενότητας, αυτή η αγάπη θα βρίσκεται μέσα τους και θα τους συνέχει υπαρξιακά.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Χρήστος Καρακόλης, 2015. Χρήστος Καρακόλης. «Ερμηνεία του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου. Ενότητα 4». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://opencourses.uoa.gr/courses/THEOL101/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

- Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:
- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

